

ALFÖLDI IMRE

Tejfoggal kőbe (29.)

Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról

Az 1924-ben Nagyváradon született krónikaíró annak a Mozog Nagy Imrének a fia, akinek önéletírását Jár a baka, jár címmel közöltük folyóiratunk 2016–17-beli számaiban. Az Alföldi Imre írói álnevet használó ifjabbik Nagy Imre emlékiratai édesapja hagyatékával együtt kerültek hozzánk. A vaskos gépiratkötөг élére szerzőnk a következő, sokat sejtető megjegyzést fűzte: „Egy hegedűművésznek készülő, de végül is középszerű írásipari dolgozóvá kisiklott váradi fiatalember emlékeiből.” A gyermek- és ifjúkorát, tanulóéveit Váradon töltő fiatalember ígéretesnek tűnő zenei pályafutását a második világháború végén – leventeként – a frontra kerülés, majd a hadifogság pokla törte meg. Kalandos úton hazavergődve, mintegy pótcselekvésként állt be „írásiipari dolgozó”-nak. Újságíróként előbb szülővárosában tevékenykedett, majd Budapestre költözve különböző lapok, illetve a Rádiókabaré munkatársa lett. Krimiszerzőként öt kötete jelent meg. Önéletírásának sorozatban közlendő részleteit a születésétől 1947-ig terjedő időszakból válogatjuk.

II. Károly román királynak uralkodása első évében úrrá kellett lennie az atyja, Ferdinánd király halálát követő régenskorszakban kialakult belpolitikai zűrzavaron. Egyik markáns miniszterelnökét, az 1933 szilvesztere előtt – éppen Temető utcába költözésünk évének végén – hozzá látogató I. G. Ducát a sinaiai pályaudvaron lőtték szitává a vasgárdisták. Ezzel a gyilkossággal le is zárult egy gyakori kormányfőváltásokkal jeleskedő, belpolitikai bizonytalanságokkal terhes időszak. Ezt követően a király az ifjú liberális Gheorghe Tătărescut bízta meg az új, nagyjából négy éven át stabilnak tekinthető kormány vezetésével. Az ő működése alatt kezdődtek újra és hatalmasodtak el a romanizálási törekvések, a numerus claususok a kisebbségekkel szemben. Fokozódott a nacionalista-soviniszta irányzatok befolyása, aminek II. Károly taktikusan alájátszott, hogy versenyben maradhasson a mind erőszakosabban hatalomra törő, vésszen erősödő Vasgárda mozgalommal. Codreanuék

gyűlölték Károly királyt, mert zsidó nő volt országszerte ismert szeretője, míg görög származású felesége, Ilona (Elena) királyné fokozatosan kívül rekedt a taccsvonalon.

Ez az 1933-as esztendő Európában is cezúrát jelentett a nemzetközi politikában: az év elején került hatalomra Hitler Németországban, elkezdődött világuralmi törekvéseinek erőszakos, céltudatos, kíméletlen – előbb apróbb, majd nagyobb léptekkel történő – megvalósítása, a háborús vesztes Németország náciává alakítása, fel-fegyverzése és a területi aspirációk és a határváltozások szükségességének, sőt elkerülhetetlenségének hangoztatása. Ez Erdélyben sem maradt hatástalan, mert eltekintve Mussolini egy nyilatkozatától, amelyben „Igazságot Magyarországnak!” jelszóval a trianoni békediktátum hatálytalanítását sürgette, csakis Hitler „harcos”, soviniszta és a Párizs környéki békeszerződéseket semmibe vevő demagóg beszédei nyújtottak ködös reményt a magyar nacionalista felhangú, határrevízióra törekvő Horthy-uralomnak, hogy a trianoni döntéseken, Olaszország és Németország megerősödése és külpolitikai sikerei nyomán, talán változtatni lehet. Hitler célja akkor, 1933-ban, mindenképpen ösztönzője volt a magyarországi és az

erdélyi irredentizmusnak, ezt kár lenne tagadni. A jobban tájékozottak azonban már akkor is tudtak néhány, a hitlerista Németországban terjesztett, átrajzolt térképről, amelyen Hitler „új Európáját” mutatták be, s amelyen Csonka-Magyarország dunántúli fele a majdani Nagy Német Birodalom részeként volt feltüntetve, a közép- és kelet-európai államok pedig vazallus, német szatellit-országokként. Ezt akkoriban sokan el is hitték! Úgy gondolták, zsidó propaganda az egész, mert ők félnek a szélsőségesen antiszemita Hitlertől. Rádióink nem volt, kisemberek voltunk, a világ újságjai sem kerültek immár apám kezébe, még a postán se, talán be sem kerültek az efféle náci propagandaanyagok a nemzeti liberális Tătărescu vezette antantbarát Romániába. Honnan tudta volna az utca népe, mi készül és ki ellen? Ismeretségi körünk, szomszédaink, apám kollégái, egy-két barátja is mind úgy gondolta még akkor: valami elkezdődött, ami talán helyreüti azt, amit Trianonban iszonyúan elrontottak. Még a románok tekintélyes része is így vélekedett az egyre erősödő olasz–német, fasiszta–náci barátkozás láttán, de zavarta a képet, hogy a szélsőjobboldali Vasgárda is épp a náciaktól remélte Nagy-Románia nyugati határainak kiterjesztését a Tiszáig. Sőt nemcsak ők, hanem más román jobboldali pártok és szervezetek is.

Házunk építésével, fokozatos elkészültével a várad-olaszi temető két kapuja között húzódó, gledícsiabokrokkal takart temetőfallal szemközt – egyetlen, Fazekasékkal szomszédos házhely kivételével – megszűnt minden beépítetlen foghíjtelek. Az az egy Fazekasék háza és az utcárezs egyik román lakójának, Bradéknak a háza között terült el. Nem emlékszem, ki lehetett ennek a sokáig beépítetlen, léckerítéses teleknek a tulajdonosa. Bradék házából mindig kihallatszott a rádió hangja, mert vagy az utcára néző ablakok, vagy az udvar felőli bejárati ajtó volt nyitva jó időben. Többnyire a budapesti rádió műsora zengett a csendes utcán és a környező kertekben Bradék hajlékából, ritkán a bukaresti rádió is. Bradék után következett Rácz bácsiék falusias, igen régi háza s portája. Az idős házaspárnak rekedtes volt a hangja, mikor előttük elhaladtam, mindig vitatkoztak egymással. Ott, az ő portájuk előtt elhaladva hallottam meg 1934-ben a hírt – aminek akkor, tízévesen még nem fogtam fel a jelentőségét –, hogy „Meggyilkolták Dollfuss osztrák kancellárt!” Mikor apámnak említettem, ő csak annyit

fűzött hozzá: „Vacakolnak a náci! Be akarják nyelni Ausztriát is. Akkor pedig jaj nekünk!”

Ráczék portáját követte a sorban a Béke utca irányában haladva a Şilinca-ház. Ő is román származású volt, kályhás, de azt hiszem, mivel sokáig, még a harmincas évek elején is Silinkának írta ki magát a cégtábláján, több szál fűzte a magyarsághoz, talán jobban is tudott magyarul, mint románul. Később aztán Şilinca lett belőle, amiként a bécsi döntés utáni magyar érában ismét Silinka. Így „silinkáztak” azidőtű nemely emberek az elcsatolt területeken. Például a Temető utcai Koszta testvérek a boltjaik cégtábláján hol Koszta, hol Costa változatban írták a nevüket.

Hadd írjam ide rögtön, hogy az ellenkezőjére éppen egyik kedvenc tanárom, a különben protestáns és magyar Kovács Győző volt a feltűnő példa, aki közvetlenül 1940 előtt Victor Covaciu néven szerepelt, aztán a Horthy-időben 1944-ig Kovács Győzőként, a várad-réti református ifjúsági bibliakör vezetője és különféle egyesületi zenekarok jól képzett karnagyaként villogott. Egyébként 1940-ben a Baross Gábor magyar kereskedelmi fiúiskola tanára volt, majd a háború után ismét Victor Covaci néven jegyezte magát. De sűrűn átlátogatott Magyarországra azután is egy kicsit Kovács Győzőnek lenni, panaszkodni az erdélyi állapotokra. Apám emiatt nem kedvelte őt, én diákjaként, zenekari tagjaként, majd öregdiákjaként is szívesen vettem

irányomban megnyilvánuló kedvességét, ragaszkodását és feltehetően őszinte, atyai, baráti érzelmeit. Egyik volt osztálytársam, Gy. B. ma is vallja, hogy 1939–40-ben, amikor a bécsi döntés előtti hónapokban szélsőségesen tombolt az erőszakos romanizálás és magyargyűlölet, Kovács tanár állítólag rávivallt – Victor Covaciu állapotában –, hogy „ne beszélj magyarul, te csirkefogó, mert feljelentelek az igazgatóságon és kicsapatlak a kereskedelmi líceumból!” Lehetséges, nem tudom. Az én jelenlétemben ilyen megnyilvánulásai nem voltak, sőt! Velem a bécsi döntés előtt is kizárólag magyarul beszélt, többször kedvesen átkarolva kísért félig-meddig hazáig tanítás után, és eközben remekül eldiskuráltunk zenéről, mindenféléről, kivéve az erdélyi kérdést, mivel e tárgykörben senki se bízhatott meg senkiben. Ő se énbennem.

Egy másik kereskedelmi középiskolai tanáromról, Iosif Sălăjean tanár úrról, majd igazgatóról is elmondhatom, hogy a bátyámat a Gojdu líceumban még Szilágyi Józsefként kezdte tanítani, majd Silaghi Iosif lett belőle, mígnem a kereske-

delmiben, a már Liceul Comercial Partenie Cosma nevű Úri utcai iskolában, Mihulin Nicolae igazgató halála után már Iosif Sălăjean direktor vette át az intézmény igazgatását. Ő viszont 1940 után, a magyarok bejövetelét követően is e mellett maradt, nem „szilágyisodott” vissza, mint annyian mások. Anyanyelvi szinten beszélt magyarul, bár kissé romános akcentussal. Saját bevallása szerint is Mikszáth Kálmán volt a kedvenc írója. Igaz, később őt is magával ragadta az 1945 utáni román éra elfogult, túlzó nacionalizmusa.

(Folytatjuk)

*A szöveget gondozza és szerkeszti:
SZÜCS LÁSZLÓ*